

починає керуватися в своїй поведінці моральними нормами. Зокрема, цей час є найсприятливішим для формування народознавчої компетенції, а саме усвідомлення своєї приналежності до нації, пробудження любові та поваги до національної мови, традицій, символіки, зародження фундаментальних рис національного характеру.

Висновки. Спрямування реформ у царині українського дошкілля на увиразнення його національних і етнонаціональних засад передбачає у найближчій перспективі переосмислення не лише змісту навчання і виховання, а й критеріїв їхнього оцінювання задля обстоювання пріоритетних напрямів його подальшого поступу. Оскільки реформування втрачає свою легітимність без опертя на чинні програми, то їхній перегляд є наступним кроком у цьому процесі.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л. та ін. — К.: Видавництво, 2012. — 26 с.
2. Закон України “Про дошкільну освіту” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
3. Кононко О.Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посібник до Базової прогн. розв. дитини дошк. віку “Я у Світі” / О. Л. Кононко. – К.: Світич, 2009. – 208 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
5. Эльконин Д. Б. Психология игры / Д. Б. Эльконин. – М. : Педагогика, 1978. – 301 с.

References

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity / Naukovyi kerivnyk: A. M. Bohush; Avt. kol-v: Bo-hush A. M., Bieliienka H. V., Bohinich O. L. ta in. — K.: Vydavnytstvo, 2012. — 26 s.
2. Zakon Ukrainy “Pro doshkilnu osvitu” [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
3. Kononko O.L. Vykhovuiemo sotsialno kompetentnoho doshkilnyka: navch.-metod. posibnyk do Bazovoi prohr. rozv. dytyny doshk. viku “Ja u Sviti” / O. L. Kononko. – K.: Svitych, 2009. – 208 s.
4. Natsionalna doktryna rozvytku osvity [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
5. Elkonyn D. B. Psykholohyia yhry / D. B. Elkonyn. – M. : Pedahohyka, 1978. – 301 s.

Одержано статтю: 02.08.2017

Прийнято до друку: 30.09.2017

УДК 37.017.93 : 159.922.73 + 173.5(477)
DOI: 10.15330/esu.11.12-19

Вікторія Стинська,

кандидат педагогічних наук, доцент, ДВНЗ
“Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника” (м.Івано-Франківськ, Україна)

Viktoriia Stynska,

Candidate of pedagogical sciences (PhD),
Associate Professor, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
svt9@ukr.net

РЕЛІГІЙНИЙ НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДИТИНСТВА Й МАТЕРИНСТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

RELIGIOUS ORIENTATION OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF CHILDHOOD AND MATERNITY IN MODERN UKRAINE

У статті розглянуто релігійний напрям соціально-педагогічної підтримки дитинства й материнства в сучасній Україні.

З'ясовано, що завдяки масштабній діяльності УГКЦ в Україні звернено увагу на інститут родини – при храмах створюють катехитичні школи, родинні центри, організовують катехитичні реколекції, сімейні форуми та ін., основне завдання яких –

катехизація дітей і дорослих, педагогічна підготовка батьків до виховання власних дітей на засадах гуманізму, милосердя, доброчинності, отримання кваліфікованої поради психолога, лікаря та ін.

Ключові слова: релігійний напрям, соціально-педагогічна підтримка, материнство, дитинство, Україна, УГКЦ, катехитична школа.

The article deals with religious orientation of social and pedagogical support of childhood and maternity in modern Ukraine.

It is determined that much attention is paid to the institution of family due to extensive work of the Ukrainian Greek Catholic Church. Catechetical schools are opened at churches as well as family centers, catechetical recollections and family forums. The main task of all these organizations is Christian religious education of children and adults as well as parents' pedagogical training for bringing up their own children on the basis of humanity, mercy and charity, as well as getting psychological advice or doctor's help and so on.

Key words: religious orientation, social and pedagogical support, childhood, maternity, Ukraine, UGCC, catechetical school.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Усвідомлення державою дефіциту суспільної моралі, духовності як одного з головних перешкод на шляху морально-релігійного розвитку особистості виступає одним із найактуальніших завдань на сучасному етапі. Так, згідно із ст. 35 Конституції України "...церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова" [9], що визначає світський характер держави, а також світську освіту і виховання в навчальних закладах усіх типів. Однак, Загальна Декларація прав людини, прийнята на Асамблеї ООН в 1948 р., гласить: батьки мають пріоритетне право у виборі способу виховання своїх дітей (ст. 26, § 3) [1]. Тим самим не виключає, що батьки мають право, відповідно до власних переконань, виховувати своїх дітей і у релігійно-моральному дусі. Такі ж положення окреслено у Декларації Генеральної Асамблеї ООН від 25 листопада 1981 р.: "...кожна дитина має право доступу до освіти у сфері релігії чи переконань згідно з побажаннями її батьків і не може примушуватися до навчання у сфері релігії чи переконань всупереч бажанням її батьків, причому визначаючим принципом є інтереси дитини" [17]. Рівно ж Конвенція про права дитини, прийнята ООН в 1989 р. (в Україні набула чинності від 27 вересня 1991 р.) визнає право дітей на отримання відповідного інтелектуального, духовного, морального та соціального виховання в межах, встановлених законом (ст. 14 §1; ст. 29) [8]. А Закон України "Про свободу совісті та релігійні організації" (ст. 6) передбачає, що "...релігійні організації мають право <...> створювати для релігійної освіти дітей і дорослих навчальні заклади і групи..." [2]. Таким чином, конституційна характеристика України як світської означає відділення церкви від держави, розмежування сфер їх діяльності, але, водночас не забороняє релігійної освіти та виховання дітей у позашкільних закладах. Як зазначав М. Стельмахович, "...церква використовує кожную нагоду, – щоб нагадати батькам про їхній святий виховний обов'язок, а дітям – про необхідність їх гарної поведінки. Віра й звичаї християнські, які панують у парафії, створені Церквою, є тією духовною атмосферою, в якій діти зростають і розвиваються" [18, с. 152].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема виховання моральності завжди була об'єктом аналітичних роздумів і дискусій філософів М. Бердяєва, Л. Буєва, В. Соловйова, В. Тугаринова та ін. Мораль як об'єкт педагогічного впливу на вихованців перебувала в центрі уваги відомих учених-педагогів О. Вишневецького,

Г. Ващенко, А.С. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського та ін. Вплив на особистість загальнолюдських моральних цінностей була предметом педагогічного дослідження Є. Бондаревської, А. Глуценка, М. Євтуха, О. Сухомлинської, М. Стельмаховича та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Водночас, релігія як напрям соціально-педагогічна підтримки материнства й дитинства в Україні не була предметом окремого дослідження у педагогічній науці, що й зумовило вибір теми статті.

Формулювання цілей статті. Мета статті – окреслити релігійний напрям соціально-педагогічної підтримки дитинства й материнства в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як свідчить аналіз джерелознавчих матеріалів, з метою формування у дітей та молоді високоморальних якостей, патріотичної та громадянської свідомості у загальноосвітній школі вивчаються предмети духовно-морального спрямування, складовою яких є спеціальний курс “Основи християнської етики”, яким передбачається реалізація таких завдань:

- ознайомлення учнів із основами християнської моралі як фундаменту загальнолюдських цінностей;
- ознайомлення учнів із християнськими моральними цінностями: істини, благочестя, добра, любові, краси, гідності, обов’язку, совісті, честі;
- формування свідомої та відповідальної особистості учня на основі християнських духовних, моральних та культурних цінностей;
- створення належних морально-етичних умов для самопізнання, самореалізації [10].

Таким чином, шкільний предмет “Християнська етика” має світський характер, адаптований для викладання в умовах багатоконфесійності на засадах екуменізму, однак в його цілі не входить катехизація дітей та молоді. Тому, щоб забезпечити систематичний характер навчання катехизму на сучасному етапі, Церква, відповідно до затвердженого у вересні 1999 р. Синодом Єпископів “Катехитичного правильника Української Греко-Католицької Церкви”, ставить завдання – створити у кожній найменшій парафії катехитичну школу [7].

Прикладом катехитичного служіння був митрополит Андрей Шептицький, який у своїх посланнях неодноразово, звертаючись до священників, наголошував на важливості катехизації у кожній парафії. Ось для прикладу декілька його слів: “...знання катехизму є фундаментом, на котрім стоїть і християнське життя одиниці, і організація родини, і організація християнської громади. Де того фундаменту нема або де він слабкий, ціла будова не може мати тривалости. Праця ся трудна, мозольна – признаю, – але чи ж можна без мозольної праці досягнути тривалі успіхи?” [11].

Рубіжним періодом у створенні катехитичних шкіл став початок ХХІ ст., коли Українська Греко-Католицька Церква (далі – УГКЦ) почала створювати по всій Україні окреслені заклади. Зокрема, перший навчальний рік в Катехитичній школі, що діє при Кафедральному соборі Святого Воскресіння в Івано-Франківську розпочався 31 вересня 2011 р., а з 2012 р. – школа отримала офіційний статус. Катехитичну школу імені Блаженного Симеона Лукача парафії Різдва Пресвятої Богородиці селища Делятин було засновано 15 червня 2011 р. [6]. Катехитична Школа “Діти Божі”, створена при Кафедральному Соборі Преображення Господнього міста Коломиї, розпочала свою діяльність 15 червня 2013 року та ін. [4].

У навчально-виховній роботі катехитичні школи керувалися “Положенням про

парафіяльну катехитичну школу”, затвердженого рішенням № 5 Сесії Синоду Єпископів УГКЦ від 9–10 жовтня 2000 р., відповідно до якого завданням окреслених закладів було:

- вивчення та поглиблення основних правд християнської віри;
- формування християнського світогляду та цілісної людської особистості шляхом плекання християнських чеснот;
- заохочування до участі у парафіяльному житті та різного роду християнських практиках;
- сприяння розвиткові моральних, інтелектуальних та фізичних здібностей учнів;
- організація навчання згідно з програмою, затвердженою Церквою.

Рішенням № 5 Сесії Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ від 9–10 жовтня 2000 р. було затверджено “Положення про порядок призначення на катехитичне служіння і відкликання з нього”. Згідно цього документа для роботи у катехитичній школі залучалися катехити, до яких висувалися певні кваліфікаційні вимоги, а саме: відданість Церкві та її вченню; обов’язкове навчання на катехитичних курсах, катехитичному інституті чи факультеті згідно із затвердженою програмою, зміст якої включав вивчення Св. Письма, богослов’я, літургії, східної духовності, катехитики, психології [13].

Групи для занять у закладі, відповідно до “Положення про парафіяльну катехитичну школу”, формувалися з урахуванням вікового та індивідуального підходу. Так, катехитичне навчання дітей може розпочинатися від 3–4 років. Відтак діти віком 5–6 років формували групу Дошкілля. Програми для цих вікових груп не містили багато інформації щодо правд віри, водночас покликані виховувати дітей у релігійному дусі.

У великих парафіях, де була можливість залучити до катехитичної школи велику кількість осіб, поділ на катехитичні групи віддзеркалював віковий розподіл загальноосвітньої школи. Наприклад учні 1-го класу загальноосвітньої школи формували групу, яка теж була 1 класом Катехитичної школи; відповідно й 2 клас та наступні. Такий підхід, наприклад, впроваджено у Катехитичній школі, що діє при церкві свв. Ольги і Єлизавети, де щороку навчається близько 270 – 300 дітей [19].

Коли ж парафія була малою, тоді формування катехитичних груп відбувалося шляхом об’єднання подібних за віковим сприйняттям учнів. Наприклад, в одну катехитичну групу об’єднували учнів 3, 4 та 5 класів, 6, 7 та 8 класів, 9, 10 та 11 класів загальноосвітньої школи. 1 клас долучали до групи Дошкілля. 2 клас – до дітей, що готували до Першої Святої Сповіді. Такий підхід, наприклад, впроваджено у Катехитичній школі ім. Слуги Божого Митрополита Андрія та Блаженного Климентія Шептицьких в Прилбичах, де навчається щороку близько 60 осіб. Через невелику кількість дітей у закладі сформовано декілька навчальних груп: 1) Дошкілля+1 клас; 2) 2 клас (до Першої Святої Сповіді); 3) 3 клас; 4) 4 клас; 5) 5–6 класи; 6) 7 клас; 7) 8–11 класи+молодь після школи [5].

Одним із основних завдань катехитичної школи є підготовка до Першої Святої Сповіді. Тому, задля забезпечення однотайності парафій у виконанні окресленої цілі Синод Єпископів УГКЦ запропонував декілька рекомендацій. Насамперед, книгами для навчання в Катехитичних школах, офіційно затвердженими Патріаршою Катехитичною комісією у 2004 р., є серія видань катехизмових підручників “З нами Бог”, “Посібник для катехита” та “Катехизм для учнів”. Для окремих вікових груп існують також додаткові матеріали. Наприклад, є окреме

видання додаткової “Програми підготовки до Першої Святої Сповіді”. З 2011 р. основним підручником для навчання є Катехизм УГКЦ “Христос – наша Пасха” [15].

Відповідно до навчальної катехитичної програми зміст освіти охоплює вивчення низки предметів. Наприклад, учні Катехитичної Школи “Діти Божі” вивчають такі дисципліни: історія Старого Заповіту; історія Нового Заповіту; православний Катехизм; Таїнства та обряди Церкви; церковний устав; історія Церкви Христової; історія Української Православної Церкви; молитвословлення; церковний спів; життя святих; християнське мистецтво; англійська мова [4].

При храмах дбають і про позашкільну освіту шляхом організації спеціалізованих гуртків, які проводяться кваліфікованими спеціалістами. Наприклад, в Катехитичній школі, що діє при Кафедральному соборі Святого Воскресіння в Івано-Франківську започатковано такі гуртки як: прикладне мистецтво, іконописання, образотворче мистецтво, вивчення іноземних мов. У Катехитичній школі імені Блаженного Симеона Лукача – журналістики, писанкарства, художньої творчості, вишивки [6], у Катехитичній школі імені А. Шептицького – іноземних мов (англійська, італійська, французька), літературний, релігійного співу [5].

Особливу увагу священники у своїй душпастирській праці звертають на інститут родини. Одним із способів оживити родинне духовне життя стали одноденні катехитичні реколекції для родин, які систематично організовують при храмі Свв. Ольги і Єлизавети у Львові, при Кафедральному соборі Святого Воскресіння в Івано-Франківську та ін. Вже традиційно, щороку в кінці липня – на початку серпня відбувається сімейний табір, організаторами якого є “Рух Християнських Сімей” за підтримки Комісії УГКЦ родини. Цього року табір проходив в містечку Моршин. Участь взяло загалом близько 150 осіб. Слухали та обговорювали теми: “Я і мої відносини з Богом”, “Я і мої стосунки з другом: Хто і що наповнює мої стосунки у шлюбі?”, “Сімейні Фінанси”, “Я і мої стосунки з дітьми: статеве виховання”, “Я і мої стосунки з іншими сім’ями: як я можу впливати на інших?”. Також організатори не забули про відпочинок: був час і на екскурсію, і на романтичний вечір, веселі старту для сімей, перегляд фільмів та просто спілкування [16].

26–27 лютого 2016 р. в м. Києві проходив сімейний форум “Україна за сім’ю”. Організатором даного форуму виступив Альянс “Україна за сім’ю”. Метою даного заходу була консолідація всіх сімейних ініціатив в Україні задля збереження прав традиційної сім’ї та недопущення на законодавчому рівні жодних змін в її дефініції. Учасники форуму обговорювали різні теми, що стосувалися християнської родини та її традиційних цінностей, а саме: “Підготовка до шлюбу”, “Діти”, “Конфлікти”, “Ролі”, “Про сімейну складову в стратегії національної безпеки України”, “Ціна безбатченка. Інформаційна складова сімейного руху”, “Концепція шлюбу і сім’ї в міжнародному праві”, “Невід’ємна присутність церкви у формуванні сімейної політики в Україні”. Закінчився даний захід дискусією, відтак конкретними напрацюваннями та планом дій на прийдешній рік.

Задля допомоги родині, при храмах створюють родинні центри. Наприклад, з метою засвоєння основ християнського виховання дитини та сприянні духовного зросту самих батьків, при храмі свв. Володимира і Ольги засновано Центр Християнської родини, де дорослі мають змогу обмінятися досвідом виховання дітей і щасливого подружнього життя, отримати кваліфіковану пораду педагога й психолога, переглянути відеофільми про приклади життя, гідного наслідування [20].

Для молоді, подружжя, жінок у кризових ситуаціях, осіб похилого віку, самотніх та усіх, хто потребує підтримки, при церкві свв. Ольги і Єлизавети працює

“Родинна порадня”. Її завдання полягає у зміцненні української родини, створення можливостей для осмисленого сприйняття різних аспектів родинного життя, навчання відповідальному підходу до зачаття дитини, народження та виховання малюка. Тому досвідчені фахівці у “Родинній порадні” надають кваліфіковану допомогу з питань методики природного планування сім’ї, підготовки до пологів та грудного вигодовування малюка, а також кваліфіковану психологічну підтримку у складній та кризовій ситуації [14].

Порадня працює за такими напрямками:

1. Природне планування сім’ї: індивідуальні консультації та навчання в малих групах.
2. Підготовка до пологів: дихальні вправи, гімнастика для вагітних, поведінка подружньої пари в пологах, основи грудного вигодовування та догляду за дитиною: індивідуальні консультації та навчання в малих групах.
3. Перинатальна психологія. Богословсько-моральні засади родинного життя. Заняття у малих групах.
4. Грудне вигодовування: навчання у малих групах, індивідуальні консультації для мамів.
5. Тренінги для інструкторів та консультантів групи підтримки грудного вигодовування.
6. Психологічна підтримка родин та осіб, що потерпіли від фізичного і морального насильства в дитинстві [14].

При церкві свв. Ольги і Єлизавети працює “Школа Народжувати”, на заняттях в якій можна ознайомитися з особливостям перебігу вагітності і пологів, підготуватися до пологів за допомогою спеціально підібраної гімнастики. Програма школи передбачає такі розділи: дар Життя та зачаття; розвиток дитини у лоні матері; фізіологія та гігієна вагітності; підготовка до пологів: дихальні та релаксаційні вправи; роль батька; партнерські пологи; догляд за немовлям; грудне вигодовування; відновлення плідності після пологів; сім’я – Домашня Церква. Аналогічні школи діють при церкві Вознесіння Господнього у Львові, при церкві Різдва Пресвятої Богородиці у Львові, при церкві свщмч. Йосафата у Львові, при церкві Св. Онуфрія у Львові, при церкві Успення Пресвятої Богородиці у с. Лапаївка та ін. [21].

3 жовтня 2017 р., Інститут родини та подружнього життя УКУ спільно із Центром міжконфесійного та міжрелігійного діалогу “Лібертас” організували конференцію “Особливості виховання в християнській та юдейській традиціях” в рамках серії міжрелігійних симпозіумів “Сімейні цінності перед викликами секулярного світу”. 4 жовтня 2017 р. у домі Благовіщення Божої Матері у Львові відбувся катехитичний семінар на тему: “Від серця катехита до серця дитини” [12]. Це далеко не повний перелік усіх заходів, які організовує УГКЦ в різних куточках України.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, про актуальність, архіважливість і доцільність релігійного напрямку соціально-педагогічної підтримки материнства і дитинства на сучасному етапі свідчить масштабність діяльність УГКЦ, завдяки якій звернено увагу на інститут родини – при храмах створюють катехитичні школи, родинні центри, організовують катехитичні реколекції, сімейні форуми та ін., основне завдання яких – катехизація дітей і дорослих, педагогічна підготовка батьків до виховання власних дітей на засадах гуманізму, милосердя, доброчинності, отримання кваліфікованої поради психолога, лікаря та ін.

Література

1. Загальна Декларація прав людини [Електронний ресурс]. URL: <http://kr-admin.gov.ua/mol/molod/2.pdf>
2. Закон України “Про свободу совісті та релігійні організації” [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
3. Катехизм Української Греко-католицької церкви: Христос – наша Пасха. – Львів, 2011. С. 54.
4. Катехитична школа “Діти Божі” [Електронний ресурс]. URL: <http://kolomija.com/kafedralniy-sobor/32-katehitichna-shkola.html>
5. Катехитична школа ім. Слуги Божого Митрополита Андрея та Блаженного Климентія Шептицьких [Електронний ресурс]. URL: http://prylbychi-ugcc.at.ua/index/katehitichna_shkola/0-32
6. Катехитична школа імені Блаженного Симеона Лукача [Електронний ресурс]. URL: <https://www.catehytedu.com>
7. Катехитичний правильник Української Греко-Католицької Церкви. Львів: Свічадо, 1999. С. 67.
8. Конвенція про права дитини [Електронний ресурс]. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_021
9. Конституція України [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
10. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів “Основи християнської етики (1 – 11 класи). Острог. 2010. [Електронний ресурс]. URL: https://www.irs.in.ua/files/publications/2010_Programma_Hryst_etyka.doc
11. Пастирське послання Митрополита Андрея до духовенства (Крехів, 1905 р.) [Електронний ресурс]. URL: <https://cathetic.files.wordpress.com/2014/.../mytropolyt-andrey-pro-katehyzatyiu>
12. Патріарша катехитична комісія [Електронний ресурс]. URL: <http://pcc.ugcc.org.ua/>
13. Положення про порядок призначення на катехитичне служіння і відкликання з нього. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.kk-kgva.org.ua/polozhennja/articles/665.html>
14. Порадні для родин [Електронний ресурс]. URL: <http://olha-church.org.ua/web/page/poradnja-dlja-rodin>
15. Постанови Синодів Єпископів Києво-Галицької Митрополії Української Греко-Католицької Церкви у питаннях катехитичного служіння. [Електронний ресурс]. URL: <https://cathetic.wordpress.com/2014/11/20/>. (Десята сесія, Київ, 23 березня 2001 р. Б).
16. Про родинні рухи в УГКЦ | Комісія УГКЦ у справах родин [Електронний ресурс]. URL: <http://rodyna.ugcc.org.ua/category/diyalnist-komisiyi/pro-rodynni-ruhy-v-ugkts/>
17. Резолюція 36/55 Генеральної Асамблеї ООН від 25 листопада 1981 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://books.br.com.ua/40166>
18. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка. К.: Вища школа, 1996. С. 152
19. Храм Свв. Ольги і Єлизавети. Катехитична школа [Електронний ресурс]. URL: <http://olha-church.org.ua/web/page/katehitichna-shkola>
20. Центр Християнської родини [Електронний ресурс]. URL: http://viochurch.lviv.ua/index/centr_khristijanskoji_rodini/0-50
21. Школа народжувати [Електронний ресурс]. URL: <http://olha-church.org.ua/web/page/shkola-narodzhuvaty>

References

1. Zahalna Deklaratsiia prav liudyny [Elektronnyi resurs]. URL: <http://kr-admin.gov.ua/mol/molod/2.pdf>
2. Zakon Ukrainy “Pro svobodu sovisti ta relihiini orhanizatsii” [Elektronnyi resurs]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
3. Katekhyzm Ukrainskoi Hreko-katolytskoi tserkvy: Khrystos – nasha Paskha. – Lviv, 2011. С. 54.
4. Katekhytychna shkola “Dity Bozhi” [Elektronnyi resurs]. URL: <http://kolomija.com/kafedralniy-sobor/32-katehitichna-shkola.html>
5. Katekhytychna shkola im. Sluhy Bozhoho Mytropolyta Andreia ta Blazhennoho Klymentiiia Sheptytskykh [Elektronnyi resurs]. URL: http://prylbychi-ugcc.at.ua/index/katehitichna_shkola/0-32
6. Katekhytychna shkola imeni Blazhennoho Symeona Lukacha [Elektronnyi resurs]. URL: <https://www.catehytedu.com>
7. Katekhytychnyi pravylnyk Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy. Lviv: Svichado, 1999. S. 67.

8. Konventsiiia pro prava dytyny [Elektronnyi resurs]. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_021
9. Konstytutsiia Ukraïny [Elektronnyi resurs]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
10. Navchalna prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv "Osnovy khrystyianskoi etyky (1 – 11 klasy). Ostroh. 2010. [Elektronnyi resurs]. URL: https://www.irs.in.ua/files/publications/2010_Programma_Hryst_etyka.doc
11. Pastyrskie poslannia Mytropolyta Andreia do dukhovenstva (Krekhiv, 1905 r.) [Elektronnyi resurs]. URL: <https://cathehitic.files.wordpress.com/2014/./mytropolyt-andrey-pro-katehyzatsiyu>
12. Patriarsha katekhytychna komisiia [Elektronnyi resurs]. URL <http://pcc.ugcc.org.ua/>
13. Polozhennia pro poriadok pryznachennia na katekhytychne sluzhinnia i vidklykannia z noho. [Elektronnyi resurs]. URL: <http://www.kk-kgva.org.ua/polozhennja/articles/665.html>
14. Poradnia dlia rodyn [Elektronnyi resurs]. URL: <http://olha-church.org.ua/web/page/poradnja-dlja-rodin>
15. Postanovy Synodiv Yepyskopiv Kyievo-Halytskoi Mytropolii Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy u pytanniakh katekhytychnoho sluzhinnia. [Elektronnyi resurs]. URL: <https://cathehitic.wordpress.com/2014/11/20.> (Desiata sesiia, Kyiv, 23 bereznia 2001 r. B).
16. Pro rodynni rukhy v UHKTs | Komisiia UHKTs u spravakh rodyn [Elektronnyi resurs]. URL: <http://rodyna.ugcc.org.ua/category/diyalnist-komisiyi/pro-rodynni-ruhy-v-ugkts/>
17. Rezoliutsiia 36/55 Heneralnoi Asamblei OON vid 25 lystopada 1981 roku [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://books.br.com.ua/40166>
18. Stelmakhovych M. H. Ukrainaska rodynna pedahohika. K.: Vyshcha shkola, 1996. S. 152
19. Khram Sv. Olhy i Yelyzavety. Katekhytychna shkola [Elektronnyi resurs]. URL: <http://olha-church.org.ua/web/page/katehitichna-shkola>
20. Tsentri Khrystyianskoi rodyny [Elektronnyi resurs]. URL: http://viochurch.lviv.ua/index/centr_khristijanskoji_rodini/0-50
21. Shkola narodzhuvaty [Elektronnyi resurs]. URL: <http://olha-church.org.ua/web/page/shkola-narodzhuvaty>

Одержано статтю: 14.08.2017
Прийнято до друку: 10.10.2017

УДК 378.12:378.4(477) "XVIII/XIX"
DOI: 10.15330/esu.11.19-27

Irina Tamozhska,

кандидат педагогічних наук,
Харківський національний університет імені
В.Н.Каразіна (м.Харків, Україна)

Irina Tamozhska,

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD),
V.N.Karazin Kharkiv National University
(Kharkiv, Ukraine)
itamozska@ukr.net

**КАДРОВІ ПИТАННЯ У НОВОРОСІЙСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ
(НА ПРИКЛАДІ ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ)**

**PERSONNEL ISSUES IN NOVOROSSIIYSK UNIVERSITY
IN THE LATTER HALF OF THE XIX – IN THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY
(ON THE EXAMPLE OF THE HISTORICAL AND PHILOLOGICAL FACULTY)**

У статті розглядається коло проблем, пов'язаних із забезпеченням Новоросійського університету висококваліфікованими науково-педагогічними кадрами. Висвітлено теоретико-методичні засади підготовки науково-педагогічних кадрів на історико-філологічному факультеті Новоросійського університету в період 1865-1917 рр. Зазначено, що підготовка науково-педагогічних кадрів відбувалася завдяки системі "професорських стипендіатів" (аспірантів) та інституту приват-доцентури. З'ясовано, що значна частина професури відмежовувала штатних доцентів від приват-доцентів і бачила в